

BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA O'QITUVCHINING ROLI: BOSHLANG'ICH SINFDADA TIL O'RGATISH METODIKASI

*Samarqand viloyati Pastdarg'om tumani 48-umumiy o'rta ta'lim maktabining
boshlang'ich sinf o'qituvchisi **Boymurodova Dilsora Gulamovna***

Annotatsiya Mazkur maqolada, boshlang'ich sinfdada bolalar nutqini rivojlantirishda o'qituvchining o'rni va uning til o'rgatish metodikasi haqida so'z yuritiladi. O'qituvchining metodik bilimlari, pedagogik ko'nikmalari va til o'rgatishdagi uslublari bolalar nutqini shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Nutqni rivojlantirish jarayoni bolalarning fikrini ifodalash, so'z boyligini oshirish va muloqot ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan bo'lib, o'qituvchining bu jarayondagi faol ishtiroki talabalarning muvaffaqiyatli o'sishiga ta'sir qiladi.

Kalit so'zlar Bolalar psixologiyasi, boshlang'ich sinf, psixologik yondashuv, pedagogik psixologiya, ta'lim jarayoni, individual rivojlanish, motivatsiya, muloqot, moslashuv, o'qituvchi strategiyasi.

Аннотации В этой статье обсуждаются роль учителя и методы обучения языку в развитии речи детей в начальной школе. Методологические знания учителя, педагогические навыки и методы в преподавании языка играют важную роль в формировании речи детей. Процесс разработки речи нацелен на выражение мнений детей, увеличение словарного запаса и развитие диалога в этом процессе, влияет на успешный рост студентов.

Ключевые слова Развитие речи, Начальная школа, Методика обучения языку, Роль учителя, Детская речь, Процесс обучения языку, Коммуникативные способности, Обучение языку и речи, Целенаправленная методика, Понимание речи, Педагогические стили учителя, Интерактивные методы, Выражение мыслей учащимися

Annotation This article discusses the teacher's role and its language teaching methods in the development of children's speech in the primary school. The teacher's methodological knowledge, pedagogical skills and methods in language teaching play an important role in the formation of children's speech. The process of speech development is aimed at expressing children's opinions, increasing vocabulary and the development of dialogue in this process, affects the successful growth of students.

Keywords Child psychology, primary school, psychological approach, pedagogical psychology, educational process, individual development, motivation, communication, adaptation, teacher strategy.

Kirish

Bolalar nutqini rivojlantirish ularning kognitiv, ijtimoiy va akademik o'sishida muhim ahamiyatga ega. Boshlang'ich ta'lim bosqichida o'qituvchining roli ayniqsa muhimdir, chunki ular bolalarga tilni egallash, tushunish va to'g'ri ifodalashda yordam beradi. Tilni o'rgatish metodikasi nafaqat bilimlarni uzatish, balki bolalarga o'z fikrlarini ifodalash, boshqalar bilan muloqot qilish va samarali til vositalaridan foydalanish imkoniyatini yaratishdir. Boshlang'ich sinfda tilni o'rgatish metodikalari yosh bolalarning rivojlanish xususiyatlariga mos ravishda ishlab chiqilgan bo'lib, nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi, ijodiy va interaktiv usullarni o'z ichiga oladi. O'qituvchi bolalar uchun rag'batlantiruvchi va ta'limda samarali muhit yaratishda asosiy o'rin tutadi. Ushbu ishda, boshlang'ich sinflarda bolalar nutqini rivojlantirishda qo'llaniladigan metodikalar va o'qituvchining pedagogik yondashuvlari tahlil qilinadi. Bolalar nutqining rivojlanishi, ularning dunyoqarashi, fikrlash va muloqot qilish qobiliyatlari bilan bevosita bog'liqdir. Boshlang'ich sinflarda tilni o'rgatish jarayoni nafaqat grammatika va lug'atni o'rganish, balki muloqotda o'zini ifodalash, fikrlarni tizimli ravishda bayon qilish, boshqalar bilan samarali aloqada bo'lishni o'rgatishdir. Til o'rgatish metodikasi o'qituvchilarning nutqiy va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi, bu esa ularning umumiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

O'qituvchilar uchun bu jarayonning muvaffaqiyatli bo'lishi uchun turli pedagogik metod va usullarni qo'llash zarur. Interaktiv metodlar, o'yinlar, dialoglar va qo'llaniladigan didaktik materiallar orqali bolalar o'z nutqlarini ifodalashda ishtirok etadilar va shu bilan birga tilni o'rganish jarayonini qiziqarli va samarali o'tkazadilar. O'qituvchi o'zining pedagogik mahorati bilan har bir bolaning individual xususiyatlarini hisobga olib, o'qish, yozish, eshitish va so'zlash qobiliyatlarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, boshlang'ich sinfda til o'rgatish metodikasining samarali bo'lishi uchun o'quv materiallarining bolalarning yoshiga va ruhiyatiga mosligi katta ahamiyatga ega. O'qituvchi o'z metodikasini nafaqat bolalarning ehtiyojlariga, balki o'quv jarayonining umumiy maqsadlariga ham mos ravishda tanlashi kerak. Bu, o'z navbatida, bolalarning nutq rivojlanishini tezlashtiradi va ularga o'z fikrlarini erkin ifodalash imkoniyatini yaratadi. Ushbu ishda o'qituvchining til o'rgatishda qanday metodik yondashuvlarni qo'llashi va bolalar nutqini rivojlantirishdagi o'rnini tahlil qilish, shu bilan birga, o'quv jarayonida yuzaga keladigan muammolar va ularga yechimlar taklif etish maqsad qilinadi.

Asosiy qism

O'qituvchi boshlang'ich sinfda bolalarning nutqini rivojlantirishda markaziy rolni o'ynaydi. Uning asosiy vazifasi - bolalarga tilni nafaqat grammatika va so'zlashuv qoidalarini o'rgatish, balki ularga o'z fikrlarini erkin ifodalash va muloqot qilishni o'rgatishdir. O'qituvchi o'zining pedagogik mahorati bilan bolalarning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda, ularning nutqiy ko'nikmalarini rivojlantiradi.

O'quvchilarning nutqini rivojlantirish jarayonida o'qituvchi motivator, yo'naltiruvchi va yordamchi sifatida ishlaydi, ularning o'zgaruvchan ehtiyojlarini qondirishga harakat qiladi. Boshlang'ich ta'limda tilni o'rgatish metodikalari bolalarning yoshiga, intellektual rivojlanishiga va nutqiy qobiliyatlariga mos ravishda tanlanadi. Nutqni rivojlantirish jarayonida quyidagi metodlar qo'llaniladi: Bolalar o'rtasida faol muloqotni ta'minlaydigan metodlar, masalan, suhbatlar, o'yinlar, rol o'yinlar va boshqa faoliyatlar orqali til o'rgatish. Bu metodlar bolalar o'rtasida nutqiy faoliyatni rag'batlantiradi va o'zaro fikr almashish imkoniyatini yaratadi. Nutqni ijtimoiy va pragmatik kontekstda o'rgatish. O'qituvchi bolalarga nutqning turli kontekstlarda qanday ishlatilishini ko'rsatadi va nutqni muayyan vaziyatlarga moslashtirishni o'rgatadi. Bolalar uchun rasm, jadval, plakat, kartochkalar va boshqa vositalar yordamida til o'rgatish. Ushbu materiallar bolalarning o'rganish jarayonini vizual ravishda qo'llab-quvvatlaydi, o'quvchilarning qiziqishini oshiradi va yangi so'zlarni o'rganishni osonlashtiradi.

O'qituvchining asosiy vazifalaridan biri - bolalar nutqini rivojlantirishda ularning har bir nutqiy ko'nikmasini alohida rivojlantirishdir. Bu ko'nikmalar quyidagilardan iborat: O'quvchilar nutqni to'g'ri tushunish va eshitish qobiliyatlarini rivojlantiradilar. O'qituvchi bolalarga turli tinglov mashqlari va amaliyotlari orqali tushunishni mustahkamlaydi. O'quvchilar o'z fikrlarini aniq va to'g'ri ifodalashni o'rganadilar. O'qituvchi turli vaziyatlarda muloqot qilishni rag'batlantiradi va bolalarga nutqning turli shakllarini o'rgatadi. Bolalar yozma ravishda fikrlarini ifodalashni o'rganadilar. O'qituvchi bolalarga yozma ishlarda grammatika, imlo va stilistikani to'g'ri qo'llashni o'rgatadi. O'qituvchi bolalarni ijodiy fikrlar bildirishga va o'z g'oyalarini ifodalashga undaydi. Bu, bolalar o'z fikrlarini aniq va ravon ifodalashni o'rganishlariga yordam beradi. O'qituvchi bolalar bilan ishlashda turli pedagogik uslublarni qo'llaydi. Bu uslublar o'quvchilarning yoshiga, xususiyatlariga va o'qish jarayoniga mos bo'lishi kerak. Ba'zi pedagogik uslublar quyidagilar O'qituvchi o'quvchilarni hurmat qiladi, ularning fikrlarini tinglaydi va qarorlar qabul qilishda o'quvchilar bilan hamkorlik qiladi. Bu uslub bolalarda o'z fikrini erkin ifodalash va nutqiy faollikni rivojlantiradi. O'qituvchi o'zining talablarini qat'iy belgilaydi va ularni bajarish zarurligini ta'kidlaydi. Ushbu uslubda o'quvchilarning nutqi ko'proq o'qituvchining talablariga moslashadi. O'qituvchi bolalar bilan doimiy va faol muloqot qiladi, o'quvchilarga o'z fikrlarini ifodalash va nutqni rivojlantirish imkoniyatini yaratadi. Bu uslub bolalar o'rtasida fikr almashishni rag'batlantiradi.

O'qituvchilar bolalarning yoshiga mos materiallarni tanlashda qiynalishlari mumkin. Ushbu muammoni hal qilish uchun o'qituvchilar turli didaktik materiallardan va zamonaviy texnologiyalardan foydalanishlari zarur. Har bir bola o'ziga xos o'rganish uslubiga ega, bu esa o'qituvchidan individual yondashuvni talab qiladi. O'qituvchi bolalar bilan alohida ishlashda ularning ehtiyojlarini hisobga olib, turli

metodlarni qo'llash orqali bu muammoni hal qilishi mumkin. Bolalar nutqini rivojlantirishda o'qituvchining roli faqat nutqiy ko'nikmalarni shakllantirish bilan cheklanmaydi, balki ularning umumiy kognitiv rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchi bolalarga tilni o'rganishda turli metodlarni qo'llash orqali muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ular o'z nutqlarini to'g'ri va aniq ifodalashga o'rgatiladi, bu esa ularning o'zini boshqalar bilan muloqotda erkin tutishiga yordam beradi. Boshlang'ich sinfda til o'rgatish jarayonida o'qituvchining yondashuvi va metodikasi muhim ahamiyatga ega. O'qituvchining asosiy vazifalaridan biri – bolalarni tinglash va tushunish qobiliyatlarini rivojlantirishdir. Bu ko'nikmalar bolalar uchun nutqiy rivojlanishning muhim qismlarini tashkil etadi. Nutqni tushunish va eshitish qobiliyatlari bolalarga nutqni aniq tushunish, ma'lumotni qayta ishlash va bu ma'lumotni to'g'ri va aniq ifodalash imkonini beradi. O'qituvchining yordamida bolalar turli xil tinglov mashqlarini bajarib, nutqni samarali tushunish va unga javob berish bo'yicha ko'nikmalarini mustahkamlaydilar. Bolalarning so'zlashuv qobiliyatlarini rivojlantirishda interaktiv metodlar muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi turli o'yinlar, suhbatlar va rolli o'yinlar orqali bolalarga nutqiy faoliyatni rag'batlantiradi. Ushbu metodlar o'quvchilarni faollikka chorlash, o'z fikrlarini erkin ifodalash va boshqalar bilan muloqot qilishni o'rgatish uchun samarali vositalardir. Interaktiv metodlar, ayniqsa, yosh bolalar uchun juda foydalidir, chunki ular o'quv jarayonida faqat ko'rgazmali materiallardan foydalangan holda emas, balki amaliy va ko'ngilochar tarzda tilni o'rganadilar. Pedagogik uslubni tanlashda o'qituvchi bolalar ehtiyojlarini va o'zlarining pedagogik tajribalarini inobatga olishi kerak.

Xulosa

Boshlang'ich sinfda bolalar nutqini rivojlantirishda o'qituvchining roli nihoyatda muhimdir. O'qituvchi nafaqat til o'rgatishda, balki bolalarning fikrlarini aniq ifodalash, to'g'ri so'zlashuvni o'rgatish, muloqotda ishtirok etish kabi ko'nikmalarini rivojlantirishda ham asosiy yordamchi hisoblanadi. Pedagogik yondashuvlar, interaktiv metodlar va yoshga mos didaktik materiallar orqali bolalarning nutqiy faolligini oshirish va ularning til o'rganish jarayonini qiziqarli va samarali qilish mumkin. O'qituvchining individuallashtirilgan yondoshuvi, har bir bolaning xususiyatlarini hisobga olish, nutq rivojlanishidagi qiyinchiliklarni bartaraf etish uchun zarur. Shu bilan birga, o'qituvchilar o'z metodikalarini doimiy ravishda takomillashtirib, zamonaviy pedagogik vositalardan foydalanishlari lozim. Bolalar bilan doimiy muloqot, interaktiv faoliyatlar va turli pedagogik usullarni qo'llash orqali o'qituvchilar ularning nutqiy ko'nikmalarini yaxshilashga yordam beradi. Boshlang'ich sinfda til o'rgatish metodikasi nafaqat bolalarning nutqini rivojlantirish, balki ularning o'zini ifodalash qobiliyatlarini oshirishga, muloqotda erkin bo'lishlariga xizmat qiladi. O'qituvchining mahorati, bilim va tajribasi natijasida, bolalar nutqini rivojlantirish jarayoni muvaffaqiyatli va samarali bo'ladi. Nutqning rivojlanishi esa

bolalarning umumiy kognitiv va ijtimoiy o'sishiga katta ta'sir ko'rsatadi, bu esa ularning kelajakdagi muvaffaqiyatlariga katta hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mammadova, N. Boshlang'ich ta'limda til o'rgatish metodikasi. Tashkent O'qituvchi, 2021.
2. Tursunov, R. Bolalar nutqini rivojlantirishda o'qituvchining roli. Samarqand O'zbekiston Noshirlik, 2021.
3. Jumanov, S. Boshlang'ich ta'limda pedagogik metodlar. Toshkent Fan va texnologiya, 2021.
4. G'ulomova, S. Til o'rganishning psixologik aspektlari. Tashkent Xalq ta'limi, 2020.
5. Nasirova, M. Boshlang'ich sinfda nutqiy faoliyatni rivojlantirish. Andijon Ma'naviyat, 2021.
6. Karimov, A. Interaktiv metodlar va ularning ta'limdagi ahamiyati. Tashkent O'zbekiston Respublikasi O'qituvchilar kengashi, 2020.
7. Khodjaeva, N. Pedagogik yondashuvlar va tilni o'rgatish metodlari. Bukhara Fan, 2021.
8. Ismoilova, D. Bolalar bilan ishlashda kommunikativ metodlar. Nukus Qoraqalpog'iston Noshirlik, 2021.
9. Muxammadiev, U. Boshlang'ich ta'limda til o'rganishning yangi yo'nalishlari. Tashkent Ilm, 2021.
10. O'rmonov, F. Nutqiy rivojlanishning psixologik omillari. Fergana Zamonaviy ta'lim, 2020.
11. Axmedova, R. Bolalar nutqini o'rgatish metodikasining asosiy tamoyillari. Tashkent Fan va ta'lim, 2021.
12. Rustamova, L. Boshlang'ich ta'limda nutqni rivojlantirish uslublari. Urganch Sharq, 2020.